

БУХОРО ВА ХИВА ШАҲАРЛАРИНИНГ 2500 ЙИЛИГИДА

Гулчехра ЖҮРАЕВА

Муқаддас маскан

«Мен ким» — аждодим Тегинабегим
Ки Амир Темурни яратган бибим.
Бухоро тупрги яшар жонимда,
Бухоро оғоби оқарномидам.

Болалик шўхлигим тўкилган шоҳ Арк
Эртаклар қасрининг олтин қалити,
Зинданор кулфини очиб этур шарх
Ва унда чириган мазлум элатин...

Бахшилар айтгандек тугамас достон,
Минг бир кечаларга симас ўтиши...
Бугундан сўзламоқ менгadir осон,
Булоқ келажакнинг аллома ишин.

Мустакил ўлкамнинг битта чечаги,
Нураган тор кўча, гўшанг йўқ, бугун.
Йўлнинг тўсмагай тикан кечаги...
Эл ичра ё факир гушнанг йўқ, бугун.

Ёшим ўтган сайн сенга тортадир,
Кинидик кон тўкилган муқаддас замин.
Атаган мадхни калбда ётадир,
Мехримин шетримга сидиромасмен.

Заковат кўзгуси—осори атика,
Таллинаман сенга, кўларимда ёш.
Мен учун ҳамиша гўзал, антика —
Багрингга киряпман, киргандек күш!

БУХОРО ҚИЗЛАРИ

Дейдиларким, Бухоронинг тилласи асл, тоза,
Тиллосидай қизлари ҳам, мисли гул гунчалари.
Назокати ети иким бўйлаб кетган овоза,
Чакмок каби ёритади коронгу кечаларни.

Шивирғоний узумининг жуфт донаси кўзларда,
Мир Алишер ғазалидан ростраб олган бўйларин.
Чингиз Ахмар чизган ифрат акс этади юзларда,
Офтобидай тиник ақлу калима ўйлари.

Бир сўзида «шумо» дейди, бир гапида «сиз» дейди,
Икки забон чечанлари, шири шакар дилдорлар.
Кўймай бошлаб кетар ўйга, «ош соғий»
ёйсиз, дейди,
Дастурхонга тортар қаймок, кўлга тутар дуторлар.

Гўё кўёш зарралари топиб олгандек паноҳ,
Ёниб турар зар дўппию зар ковуш, зар нимчалар.
«Шибирмасин» кулоқларга кўш юлдузлек илган чоғ

Омон МУХТОР

Мен ўраб шунчаки оламни сирга,
Демайман, Борликнинг очик дарчаси.
Ва лекин, Бухоро Осмондан Ерга
Ўзилиб тушган бир — Осмон парчаси.
Ана, кўрмайсизми, чор атроф зангор...

Юрган хар қадамда ёдгорликки бор,
Ердан ҳам ранг олган. Кандайдир мискин.
Осмон бир пайтлари келганида тор,
Бухоро гўёки тортгандек тизигин —
Котиб қолсин учун Абадий Викор!

Матназар АБДУХАКИМ

Хоразмни қазсангиз агар
Ер остидан дарёлар чиқар.
Хоразмни қазсангиз агар
Ер остидан дунёлар чиқар.

Нола тортиб юборажаксиз

Ошигу шайдойи бўлиб қотиб қолган нечалар...
Оппон рўмол бибичаклар — чаккада чечаклари,
Тутдек тетик, бол суханки чиройли «иби» билан,
Етаклашар ишонмасдан пайкар келинчакларин,
Ўтар қизлар ёнингиздан райхон ва биби билан...

Бухоронинг қизларидай борми қизлар оламда,
Келин олининг Бухородан, тўй улансан тўйларга.
Турнакатор қоракўзни ўтиб, кушиб боламдай
Дуо килай: Бахтиң билан бўй кўшилсин

бўйларга.

САВОБ

Ҳазрат Баҳовиддин Накшбанд зиёрат-
гоҳида бир муқаддас қудук бор.

Қудук сувидан ичдим,
Музга айланди ичим.
Бу не сехри булоқ,
Кувват олдим бош-оёк.

Қудук сувидан ичдим,
Не гунохлардан кечдим,
Покланди дилим-чинни,
Сезмоқдаман кучини.

Худди оби зам-замдай,
Маккай муззамдай,
Сизга сочадир савоб,
Кимки этурки тавоб.

Ёнда тутиң бир гапни,
Сувга айтар тилакни,
Дерлар, пиirlар мадждор,
Вожиб бўлур дилда бир;

Юртимиз омон бўлсин,
Бадавлат замон бўлсин,
Нури ҳидоят ичра
Дедим, нурафшон бўлсин.

Яна савоб олмакка
Сув тўлдирдим чойнакка,
Улашурман кўшнимга,
Жигаргўшам, ошнамга...

Шукрона айта-айта,
Келгим бор қайта-қайта,
Халоскор балолардан
Ҳазрати Баҳовиддин.

Қорачикдан чақнаб зиёлар:
«Ер остига нега кетдингиз,
Азиз дарё, азиз дунёлар?»

Шундай жавоб бўлгайдир сизга:
«Їўқ! Кетмоқчи эмас эрдик биз.
Сизларнинг кўп кирдикорлардан
Ер ёрилди, ерга кирдик биз.

Ҳали бир авлодлар келгайдир
Номингиздан тавбалар айтиб.
Шунда, иншооллоҳ, ҳаммамиз
Ер юзига чикурмиз қайтиб!»

Биз тушган вертолёт Хива устида,
Кўзлар хиранланар қалқан ёшшардан.
Жим янгир кўшиклар — мовий ва юксак,
Хар бири тўкилган мангу тошлардан.

Кулаб тушсанг, ушлаб қолгудек сергак,
Хўжаминор боқар бизга ачиниб.
Авф эт, Полвон пийрим, кечир, отажон,
Гулзор устидаги биз — ниначини.

ЭЗГУЛИКНИНГ ИЗИ ГУЛ *Қулоайниш!*

Килиш институтидаги муррабийлик
ҳам кўлимда.

Оллоқ Искандар Раҳмонга иккинчи истиборидан — ҳам қалам тебризи, бадиин иход қилиши бахтини ҳам бердики, у ба сафатдан бахраманд бўлиб, сизу бозига наф кептириб, қалб сатрари билан кент жамоатчиликниг меҳрини қозонмода. Ҳар бир иходкор учун бундан ортиб бахти, бундан ортик мукофот йўқ.

Ёш замондошарни Ватанни оевиш, унинг ҳар қарим турлориги ни кўз қорачигидай адрошкала она табитни, узи туғилиб ўғсан мұқаддас заминни кўриқлаш, ёт кўзлардан асраси рузида тарбиялаш—вийжондан бурчимиздир.

Меҳри дарё, қалби ўйгоқ қаламкаси дустими. Искандар Раҳмон куттуг олтиши ўшга туди. Муборак ёши билан дил-дилдан кутлаймиз, илхом-бахши умр тайлаймиз. «ЎЗБЕКИСТОН АСКАРЛАРИМИЗ» деб номланган янги тўлпами шоирнинг муборак тўйига арзирли тиёнади. Шоир Искандар Раҳмон шундай дейди, биз унинг қалб амрига ишона-миз:

Менда йўқ ҳаловат на

кеча, кундуз,

Эрта-кеч сафдаман,

йўл, сафардаман.

Унтиб ёшлиги орзу,

хавасни

Эл не деб буорса,

камарбастаман!

Нормурод НАРЗУЛЛАЕВ

Қаипбергенов шахсияти ва иходи билан яқиндан таниш бир сафдош иходкор сифатида шу гапни комил ишончи билан айта оламанки, Тўлепберген донишманд одам, дилкаш сұхбатдош, мутафакир ёзувчидир. У ҳозирги қоракалпоқ насрининг белгили намояндасигина эмас, худди Чингиз Айтматов, Абдуҳамид Нурпейсов, Улжас Сулаймонов, Абдулла Орипов ва Бердинзар Худойназаровлар каби қадим Туркистон ва ҳозирги туркий халқлар адабиётининг ийрик вакилларидан биридир.

Бунга, дейлик, адибнинг ўзбек китобхонларига яхши таниш «Қоракалпоқ достони» триологияси яққол мисол бўла олади. Мъълумки, умумтуркӣ адабиётда, agar масалага янада кенгроқ миқёсларда қарасак, муззам Шарқ адабиётida достончилик узоқ тарихга эгадир. Низомий Ганжавий, Амир Ҳусрав Деҳлавий, Абдураҳмон Жомий ва Навоийнинг машҳур достонларини ким билмайде дайисиз! Биргина Фузулийнинг «Лайли ва Мажнун» достони оламга татийди. Булар-ку, ёзма достонлар. «Алпомиш», «Гўргули», «Ойсулув», «Ошиқ Гарип ва Шоҳсана» — сингари ҳами юздан ортиқ ҳалқ достонларини айтмайсиз. Ҳудди Навоий «Ҳамса»си каби бу оғзаки достонларнинг аксарияти ҳам факаттинга ўзбек адабиётни ҳазинасида ганжиналар эмас, балки айни чогда, умумтуркӣ адабиётимиздаги нобёб дуру гавҳарларидир.

Ёзувчи ўз ҳалқини ўша ривоятдаги ошик йигит маликани суйгандек суйб, унинг ҳар бир фуқатидан кўйб-кўйиниб, фазилатидан кувониб, ийлатидан афсус-надоматлар чекиб, ўзига хос бир дилнома битади. Қоракалпоқ ҳалқига мустақил хонлик тузиш ҳуқуқини юртига олиб келган Раҳматулла қози билан бояғлиқ афсонани эсланд! Қарангки, «Сут — оқлик, оқ сут ичиб ҳалқнинг порлоқ келажаки ҳақида оқ, ниятлар қилийлик» дея ўзаро аҳдлашган одамларнинг барчasi ўйларидан сут эмас, сув олиб чиқса! Нега шундай бўлди? Сабаби — уларнинг ҳар бири «шунча сутнинг олдида менинг бир човгум сувим нима бўлар эди! Ҳарна ўзимга ҳолгани «Фойда-ку!» деган худбиналарча хаёгла борди. Ҳолбуки, «тома-тома кўл бўлур» деганлари-

Одил ЁҚУБОВ

ҲАЛҚОНА ҲИҚМАТЛАР ГУЛДАСТАСИ

лифнинг ўзи асар муқаддимасида бу ҳолга но-
зик ишора қилиб ўтади. Асарнинг барча туркий ҳалқлар томонидан ўзгача бир завқ-шавқ ва иши-
тиёқ билан кутиб олинишига сабаблардан би-
ри ҳам, назаримда, ана ўша достончилик анъа-
налари, шарқона достон руҳидадир.

Тўлепберген Қаипбергенов эса, XX аср ада-
биётida илк бор бутун бошли бир ҳалқ номи — «Қоракалпоқ» сўзига қўшиб «достон» сўзини ҳам ийрик эпик полотнининг умумий номига олиб чиқди.

«Қоракалпоқ достони»ни ташкил этивчи учта роман — «Маманбий афсонаси», «Баҳтисизлар» ва «Гурмоҳлар»нинг ҳар бирини атрофлича таҳ-
лил этишига бу ўринда зарурат йўқ деб ўйлайман. Мазкур романларнинг ҳам ақалли номларига дикқат қиласлий. Ҳудди учта роман-
дан иборат асарнинг «достон» деб аталиши ка-
би, кичик бир афсонанинг бутун бошли роман-
га айлантирилиши, Шуро тузуми даврида «Баҳтисизлар» ва «Гурмоҳлар» деган номида роман-эссада илк бор пухта билади. Ҳалқнинг ҳар бир аф-
сонаси, мақол-матали, ҳикматли наклини кузла-
ри тўтиб қилиб, ардоқлаб-эъзозлаб, уларни саралаб-хамлаб, уларга ўзича тартиб берди, ажаб ғулдаста тузади. Асарда биз — ўз-
бекларда унтилишига юз тутган, лекин қоракал-
поқларда сакланиб қолган, айни чоғида ёзма
адабиётининг мулкига айланмаган қадим туркий ҳикматлар кўллаб учрайди. Шахсан ўзим Тур-
кистонда мавжуд афсона-ривоятлар ҳикматли
гапларнинг анчасини мазкур роман-эссада илк
марта бу аттиманинга мазмуният ва хавас бил-
ади тайтим келади. Масалан, «Ўз овулнингдан
чиқкан дононинг оғзи сассик бўлади» деган қадим
туркий мақолни олиб, унинг магазини чақи-
карнг! Нега шундай? Мазкур мақолни қандай
тушуниш керак? Жиддийроқ ўйлаб қарасангиз,
мақол ўзининг маънни оғзи сассик бўлади, унда
«Олдинганд оққан сувнинг қадим йўк» маколи-
га нисбатан ҳам пурхикматроқ бўлиб, унда «Тўғи-
ри, донолика доно, бирор унинг оғзи сассик-
да» қабилидаги «қўйдан кўйик қидириш», яни
қўролмаслик касалига нозик ишора қилинади.

Мана, шундай пурхикмат гаплар жамланган «Қоракалпоқнома» роман-эссадидан айрим боблар «Шарқ юлдузи» ойномасидан босилиб чиққанига ҳам, китоб ҳолида ўзбек ўкувчиларига этиб борганига ҳам анча йил бўлди. Бу давр мобайнида мазкур асар хусусида ҳар хил паст-
рида баланд гаплар айтилди. Чунончи, кимдир мулалиф билан таржимони утакетган даҳ-
рилик ва шакоқликда айлади, яна кимдир «Ие, бу янги сайдерам? Ахир, асарда янги гап-
нинг ўзи йўк-ку!» қабилида ажабланди. Тўғри, бу гапларда жон ўнинг йўқ эмас. Лекин улар, назаримда, масаланинг мөхитини бир қадар юза-
кирок тушуниш натижасида келиб чиққандир. Гап шундаки, Қаипбергенов қарийб кирк йил ҳалқнинг ҳикматлар ҳазинасидан, тўғри, жуда эски, қадимдан-қадим гапларни йигиб-териб, уларни ўз шахси ҳаётни призмасидан утказди, бутун бошли бир роман-эссе, яни, нома шак-
лига келтириб, 1985 йилда ўзининг дна тилида китоб ҳолида чоп этириди. Асар ССР пар-
чалануғини қадар таржима қолади. Ҳуллас, бир қарашда арзимадек туюлувчи майда тафсилотларни ҳам, ташбех ўринли бўлса, бааний ипга тизилган маржонга айлантиради.

«Қоракалпоқ» деб аталиши бу ипдаги

ТҮЙГА МУНОСИБ ТҮЁНАЛАР

**«Тўйга тўёна билан»,
дегандаридек, қади-
мий Бухоро ва Хива
шаҳарларининг 2500
йиллик юбилейига бу-
тун мамлакатимиз ах-
ли катори ўзбекистон
 Республикаси давлат
матбуоти қўмитаси
нашриётлари ҳам ўз
совғалари билан кел-
дилар. Бу ҳақда Ом-
мавин аҳборот восита-
лари ва нашриётлар
Бошқармаси бошлиги
Жаббор РАЗОКОВ
мухбиримизга қўйида-
гиларни галири бер-
ди.**

— Бухоро ва Хива ша-
харларининг юбилейини ни-
шонлаш ҳақида республика
Вазирлар Маҳкамасининг
қарори чиқиши билан
давлат Матбуот қўмитаси

тизимидағи нашриётлар
га йорт билан ишга кириши-

да утган Феруз юбилейи мун-
осабати билан кўпгина на-
шрлар қатори «Феруз» ва
«Нажмиддин Кубро» деб
номланган бадий китоблар
ҳам чоп этиди.

Биз қадимий шахарлар-
нинг кутугу тўйларига тайёр-
ланган совғалар ҳақида га-
пириз эканмиз, ўзбекистон —
Британия қушма коронахон-
са «Раст» босмахонасининг
хиссасини алоҳида таъкид-
лаб утишимиз керак. Бу бос-
махона ниҳоятда юксак са-
виядаги катта ранги кален-
дарлар, блокнотлар; откры-
калар, Бухоро ва Хива ба-
ғишланган плакатларни ви-
зиторларни ташкидлаб, чоп этишига
тотшириди. Шунингдек, Хива-

рига багишланган буклетлар
ҳам юбилейга ташриф буор-
ган мемонлар ва мезбон-
лардир бирдик яшига таассу-
рот қолдиради, деб ўйлаймиз. Чунки буклетларда
биз қадимий шахарларнинг
омлаги машҳур мъеморий
обидалари ранги тарзда
берилган.

«Ўзбекистон» нашриёти
томонидан қирилган «Хива
хонлигининг таҳти» плакати
ҳамда Абдулла Абдурасулов-
ниң «Хива» тарихий-этногра-
фик очреклар туғлами омма-
вий нашрлар сифатида кўп-
чиликни қизиқтириш керак.

Бу катта тадбирда кичин-
тойларимиз ҳам ётибордан
четда қолганлари йўқ. Чүл-
пон нашриётининг «Сөзлар»
хонлигини «Хивага саҳнат»
деб номланган суратларни
кинчалари қизиқарлиги билан
аҳори таруди. Чунки
кинчаларни ҳамони ҳам ранги, юксак
савияди билан ажralib туради.

Хулааса, нашриётларимиз
тўйга муносиб тўнналар
билин келдилар. Албатта,
биз тилга олган нашрлар
ҳали соғваларнинг ҳаммаси
эмас. Меҳмонлар ва мез-
бонлар тантана кунлари
уларнинг ҳаммасини куриб,
эсдалик учун олишига му-
ваффақ буладилар.

Гон. Ҳозир бу ашёлар ўзбек-
истон ҳалқлари тарихи музей, Амалий санъат музей, Археология институти музей, Санъатшунослик институти музей ҳамда республика музейларини турли бурчакларида ўз-
кашунист музейларида сакланмоқда.

Мавзуз жиҳатидан бир-би-
рига яқин, лекин турли ҳалқларда, байсан эса очиқ осмон тагида соилиб ётган, бу маддий ёдгорликларни бир жойга тўлаб, уларни мазкур музей қошида бирлаштириш зарур.

Ислом маданийти ва санъати
бошаша билан биринчи нав-
батда, «Ислом маданийти ва
санъати музей»ни ташкил
тиклиши мумкин: ҲУСНИХАТ
САНЪАТИ бўлимида ўзбекис-

тихига онд қадимий кўлэз-
малардан нусхаларни ниҳоят-
тиди. МЕБМОРЧИЛИК САНЪАТИ бўлимида ҳалқимиз
нинг шу соҳа санъати тарихи
акс этиди. Унда ўзбекистон-
даги ислом мъеморчилар
санъатини дурданаларни
кинчалаштирилган нусхалари
ҳамда Photo ва кино мате-
риалларни жойлашиди. ЛИБОС
САНЪАТИ бўлими ўзбек ҳал-
кининг либос санъати тарихи
ни ажет этиради. Шунингдек,
АМАЛИЙ, ТАСВИРИЙ ва КИ-
ТОБ БЕЗАШ САНЪАТИ бўлими
бўлими ўзбек ҳалқининг
бўлимида ўзбек ҳалқининг
либоси таъкидлайди. Музейдаги бўлимирларнинг
соғиши турларини яна кўпайти-
риш мумкин. Муҳими, ҳар

комил Яшин. Бу номни
тилига олишимиз ҳамони қўз-
этилди. МЕБМОРЧИЛИК САНЪАТИ

бўлимида ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара — у эскилларни

инсонлик кадри қуён олиб бор-
диган бўлимида ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

Дакиқалар кўзимизга кў-
ринмайди. Евни он турок

оғушидан кўшиб кетамиз. Му-
сақтилик байробги бозимиз

уза баланд қадаб, хилпира-
турсунликдан озод олган

тадбирда кўзимизга олишини

кечирдандайтиди. Гулсара

бўлимида ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин айтамиз. Инон

зўёз экин учун, Ватан

эришидаги ҳалқимизни санъат-

нига олишини кечирдандай-
тиди.

ПАРДА ОЧИЛАДИ. Саҳнада

Гулсара оғарин

